

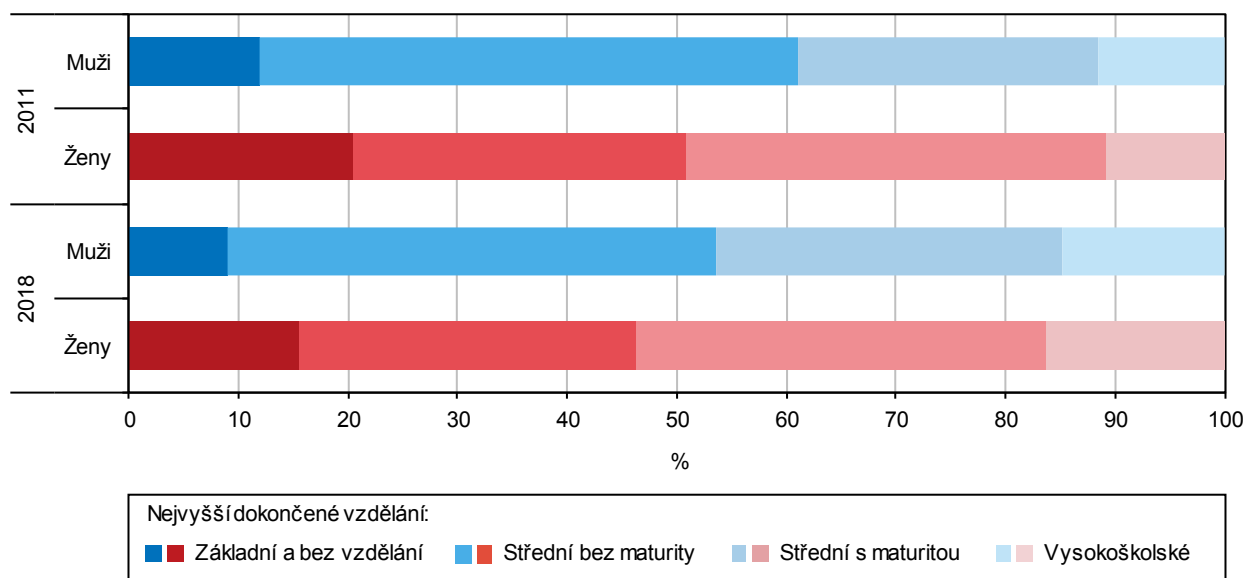
2. Vzdělání a vzdělávání

Vzdělanost podle nejvyššího stupně ukončeného vzdělání

Informace o stávající vzdělanostní struktuře obyvatelstva Kraje Vysočina je možno získat z výsledků Výběrového šetření pracovních sil. Z jeho výsledků vyplývá, že u obyvatelstva patnáctiletého a staršího na Vysočině postupně klesá počet osob se základním vzděláním, mezi roky 2011 a 2018 podíl mužů s tímto stupněm vzdělání poklesl pod jednu desetinu, žen se základním vzděláním byla v roce 2011 jedna pětina, v roce 2018 jejich podíl klesl na necelých 16 %. Nejrozšířenějším stupněm vzdělání mužů na Vysočině zůstává střední vzdělání bez maturity, ale i jeho podíl poklesl z necelé poloviny v roce 2011 na 44,5 % v roce 2018. Naopak dále vzrostl podíl mužů se středním vzděláním s maturitou (na více než třicet procent) a s vysokoškolským vzděláním (patnáct procent). U žen v kraji je stále nejčastější střední vzdělání s maturitou (necelých 38 %), stabilních zhruba třicet procent tvoří ženy se středním vzděláním bez maturity a dále vzrostl podíl žen s dokončeným vysokoškolským vzděláním (více než 16 %). Ženy s dokončeným vysokoškolským vzděláním měly v roce 2018 na patnáctiletém a starším obyvatelstvu vyšší podíl než muži – vysokoškoláci.

Graf 2.1 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle pohlaví a vzdělání v Kraji Vysočina

Zdroj: Výběrové šetření pracovních sil

Mateřské, základní a střední školy

Demografická situace výrazně poznamenala i působení více než 260 základních škol v Kraji Vysočina. V počtu škol a tříd se odrážel vývoj počtu žáků základních škol, který postupně klesal až na 41 tisíc žáků ve školním roce 2011/2012. V dalších letech na Vysočině následovalo postupné zvyšování počtu žáků až na téměř 45 tisíc ve školním roce 2018/2019. I tak ale v tomto roce usedlo na Vysočině do školních lavic téměř o pětinu žáků méně než ve školním roce 2001/2002. Podíl dívek na celkovém počtu žáků je poměrně stabilní a mírně přesahuje 48 procent.

Počet žáků nově přijatých do základních škol se v Kraji Vysočina od školního roku 2012/2013 drží nad hranicí pěti tisíc žáků a je vyšší než počet žáků končících povinnou školní docházkou. To však nejsou jediní žáci, kteří základní školu opouštějí. K nim nutno připočítat i žáky, kteří odcházejí na víceletá gymnázia a v povinné školní docházce pokračují na nich. Těchto žáků bylo na Vysočině počínaje školním rokem 2012/2013 vždy více než čtyři sta. Ale ani po jejich zahrnutí počet žáků opouštějící základní školy na Vysočině nepřevýšil přírůstky v podobě žáků zahajujících povinnou školní docházkou.

Mezi žáky, kteří ukončili povinnou školní docházku na základní škole, měli na Vysočině mírnou převahu chlapci, naproti tomu mezi žáky, kteří přešli na střední školy a v povinné školní docházce pokračovali na nich, převažovaly dívky, v některých letech dosti výrazně.

Tab 2.1 Základní školy v Kraji Vysočina

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Žáci celkem	41 009	41 167	41 568	42 428	43 109	43 876	44 319	44 729
z toho dívky (%)	48,3	48,3	48,4	48,3	48,3	48,5	48,5	48,4
Žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku na ZŠ	4 359	4 325	4 219	4 205	4 043	4 211	4 289	.
z toho dívky (%)	48,0	47,4	47,9	47,6	46,8	49,0	49,5	.
Žáci, kteří přešli do středních škol ¹⁾	392	412	466	416	408	435	453	.
z toho dívky (%)	50,0	54,1	57,5	58,4	53,4	52,0	56,1	.
Učitelé²⁾	3 048	3 001	2 999	3 030	3 070	3 093	3 159	3 196
z toho ženy (%)	82,4	82,3	82,5	82,4	82,9	82,8	82,8	82,9

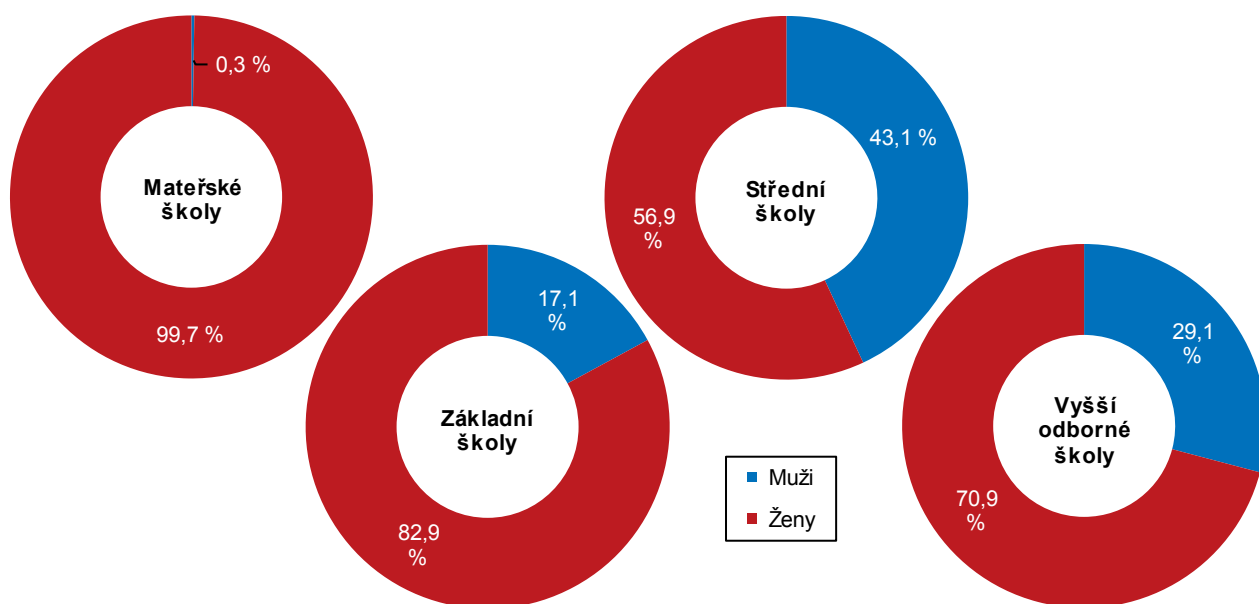
¹⁾ v plnění povinné školní docházky pokračují v nižších ročnících oborů víceletých gymnázií a oboru tanec Bletých konzervatoří

²⁾ přepočtení na plně zaměstnané

V pedagogickém sboru základních škol v Kraji Vysočina mají drtivou převahu ženy - učitelky, které se na celkovém počtu učitelů základních škol v kraji stabilně podílely více než osmdesát procenty. Ovšem i tento vysoký podíl bledne ve srovnání s mateřskými školami, v nichž na Vysočině učitele prakticky nenajdeme. V tomto ohledu se situace v kraji nijak neliší od stavu v celé České republice.

Graf 2.2 Učitelé podle pohlaví a druhu školy v Kraji Vysočina ve školním roce 2018/19

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Ve středním školství se po roce 2006 plně projevil pokles porodnosti začínající před polovinou devadesátých let. Počet žáků středních škol v Kraji Vysočina v důsledku toho vytrvale klesal, respektive v posledních letech stagnoval. Celkově byl počet studentů středních škol na Vysočině ve školním roce 2018/2019 více než o čtvrtinu (- 25,9 %) nižší než ve školním roce 2006/2007. Pokles počtu žákyň byl ve srovnání s celkovým úbytkem žáků středních škol na Vysočině mírnější o 1,7 procentního bodu, takže se podíl dívek na celkovém počtu žáků středních škol v kraji zvýšil na 51,5 %, i když ještě ve školním roce 2013/2014 nedosahoval ani poloviny. Zastoupení dívek mezi studenty středních škol tak je na konci období nejvyšší ze všech krajů České republiky a o dva body převyšuje celorepublikovou hodnotu.

Tab 2.2 Střední školy v Kraji Vysočina

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

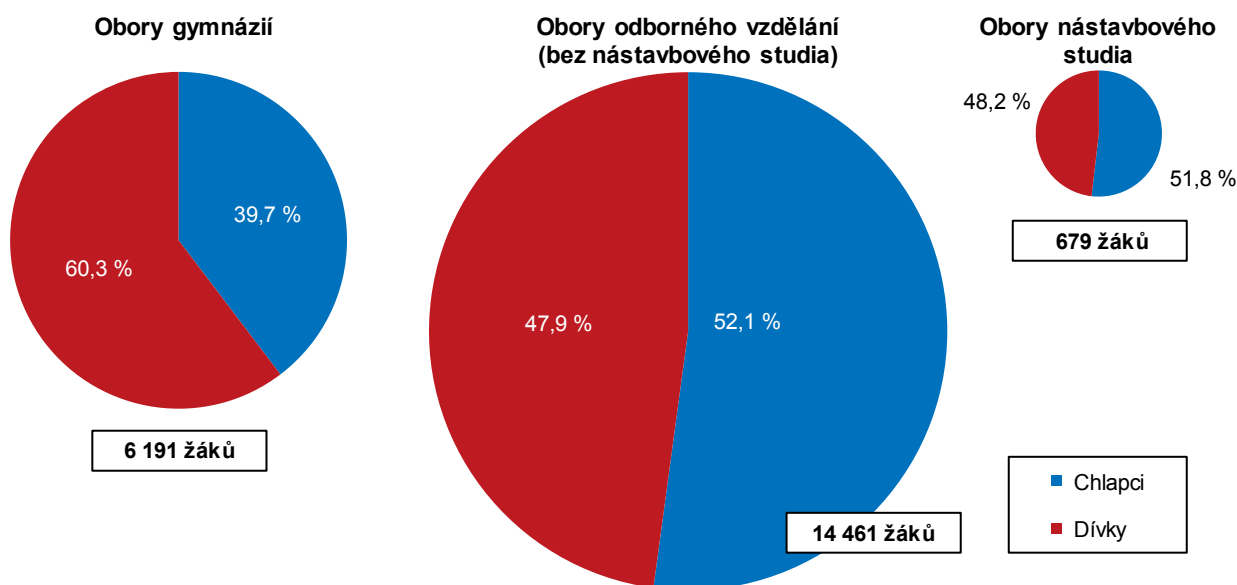
	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Žáci celkem	25 394	23 933	22 858	22 360	21 976	21 545	21 274	21 331
z toho dívky (%)	49,7	49,5	49,5	51,2	51,2	51,1	51,1	51,5
Podíl dívek na počtu žáků podle druhu vzdělávání (%)								
střední vzdělávání	59,3	63,0	57,0	57,0	54,4	48,6	52,0	55,8
střední vzdělávání s výučním listem ¹⁾	33,5	34,0	32,9	34,2	34,5	35,0	34,5	34,2
střední vzdělávání s maturitní zkouškou (všeobecné)	61,6	60,8	60,4	60,8	60,9	60,8	60,2	60,3
střední vzdělávání s maturitní zkouškou (odborné) ¹⁾	52,1	52,0	52,4	54,3	53,9	53,6	54,1	54,6
nástavbové studium	43,3	42,5	42,8	45,8	46,2	44,5	43,5	48,2
Absolventi	5 903	5 643	4 988	4 843	4 846	4 675	4 631	.
z toho dívky (%)	49,3	49,8	48,1	51,8	52,6	54,2	53,6	.
Učitelé²⁾	2 258	2 149	2 041	1 979	1 920	1 897	1 896	1 924
z toho ženy (%)	56,8	57,3	57,1	56,9	57,5	56,9	57,4	56,9

¹⁾ včetně zkráceného studia²⁾ přepočtení na plně zaměstnané

Ve srovnání s celkovým úbytkem středoškoláků byl pokles počtu studentů středních všeobecně vzdělávacích škol (gymnází) na Vysočině mírnější, jejich počet se v průběhu sledovaných let v kraji snížil více než o desetinu, ale jejich podíl na celkovém počtu žáků středních škol se zvýšil o 4,9 procentního bodu na 29,0 % ve školním roce 2018/2019. Mezi žáky gymnází v kraji převládají dívky, jejichž podíl na celkovém počtu žáků se drží nad hranicí šedesáti procent. Jejich podíl je v mezikrajském srovnání jednoznačně nejvyšší a výrazně překračuje celorepublikovou úroveň.

Graf 2.3 Žáci středních škol podle pohlaví a oboru vzdělání v Kraji Vysočina ve školním roce 2018/19

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Nejsilnější složkou středního školství na Vysočině byly a jsou střední odborné školy s maturitou, jejichž studenti v posledních letech tvoří téměř 45 % středoškoláků v kraji. I na těchto školách mají v Kraji Vysočina většinový a mírně rostoucí podíl dívky – ve školním roce 2018/2019 dosáhl 54,6 %. V mezikrajském srovnání jde o třetí nejvyšší hodnotu, o tři procentní body nad republikovou hodnotou.

Žáci učebních oborů vzdor absolutnímu poklesu tvoří neustále více než pětinu celkového počtu žáků a studentů středních škol v kraji. Ve srovnání s celou Českou republikou byl pokles jejich počtu ve srovnání

se školním rokem 2005/2006 mírnější (Vysočina o 30,3 %, republika o 38 %) a jejich podíl na celkovém počtu žáků středních škol vyšší – 22,4 % ve školním roce 2018/2019, ve srovnání s celou Českou republikou o 1,8 procentního bodu více. Tyto obory jsou celkově doménou chlapců, podíl dívek na nich se na Vysočině pohybuje těsně nad jednou třetinou. Ve školním roce 2018/2019 činil 34,2 %, stejně jako na celorepublikové úrovni.

Pokles počtu žáků středních škol s sebou nesl i pokles počtu absolventů, kterých bylo na Vysočině ve školním roce 2017/2018 ve srovnání s rokem 2011/2012 více než o pětinu méně (-21,6 %). Úbytek dívek mezi absolventy byl mírnější než u chlapců (-14,8 % oproti 28,1 %), takže dívky mezi absolventy středních škol v kraji získaly ve školním roce 2014/2015 většinu a v dalších letech ji ještě prohloubily.

V uplynulých letech na středních školách v Kraji Vysočina ubývalo i učitelů, jejichž počet se snížil téměř o patnáct procent. Počet učitelek, jejichž podíl na pedagogickém sboru se na Vysočině pohyboval mezi 56 a 58 procenty, se snížil prakticky stejnou měrou. Ve srovnání s celou Českou republikou byl na Vysočině úbytek učitelů a zejména učitelek o něco hlubší (u učitelů celkem o 1,9 a u učitelek o 3,3 procentního bodu). Na republikové úrovni můžeme též pozorovat vyšší, více než šedesátiprocentní podíl žen na učitelském sboru středních škol.

Vyšší odborné a vysoké školy

Postupným odlivem studentů trpí na Vysočině v posledních letech i vyšší odborné školy. Vrcholem pro ně byl školní rok 2012/2013, kdy se mohly pochlubit bezmála šestnácti sty studentů, v následujících letech ale začalo studentů ubývat. Výrazným zlomem pro ně byl školní rok 2016/2017, kdy meziročně přišly téměř o pětinu studentů a nakonec ve školním roce 2018/2019 následoval pokles pod tisíc studentů.

Tab 2.3 Vyšší odborné školy v Kraji Vysočina

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Studenti celkem	1 500	1 597	1 508	1 445	1 442	1 194	1 080	930
z toho ženy (%)	70,4	72,3	75,6	74,7	78,4	80,8	80,5	81,8
Absolventi	368	315	326	331	337	310	277	.
z toho ženy (%)	71,7	80,6	78,5	72,2	79,5	79,4	90,3	.
Podíl žen na absolventech vybraných skupin oborů vzdělání KKOV (%)								
26 elektronika, telekomunikační a výpočetní technika	4,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	.	.
39 speciální a interdisciplinární obory	83,3	57,7	61,1	68,6	73,9	50,0	.	.
53 zdravotnictví	96,7	94,4	88,1	87,4	91,4	90,7	.	.
63 ekonomika a administrativa	78,3	73,5	77,1	65,7	67,4	72,5	.	.
75 pedagogika, učitelství a sociální péče	85,4	94,0	95,4	93,9	93,9	100,0	.	.
Učitelé¹⁾	113	111	76	79	78	66	56	51
z toho ženy (%)	54,3	53,7	65,5	69,0	57,8	63,7	72,8	70,9

¹⁾ přepočtení na plně zaměstnané

Pro vyšší odborné školy v Kraji Vysočina je charakteristický vysoký podíl dívek mezi studenty, vždy více než dvoutřetinový, který se v posledních třech letech zvýšil až na čtyři pětiny. Ve školním roce 2018/2019 dosáhl na Vysočině podíl dívek mezi studenty vyšších odborných škol 81,8 %, což bylo o 8,8 procentního bodu více než na celorepublikové úrovni, v mezikrajském srovnání šlo po Pardubickém kraji o druhou nejvyšší hodnotu.

Ještě větší převahu měly dívky na vyšších školách v kraji mezi absolventy. Nejvyšší byla v posledním školním roce, za který jsou k dispozici data o počtu absolventů (2017/2018), kdy bylo zastoupení dívek mezi absolventy o 9,8 procentního bodu vyšší než jejich podíl mezi studenty.

Dívky na vyšších odborných školách převažují i ve většině skupin oborů vzdělání, které jsou pro Vysočinu významné, zvláště to platí pro zdravotnictví a pedagogiku, učitelství a sociální péči. Naopak se téměř nevyskytují v elektronice, telekomunikační a výpočetní technice.

Zajímavě se v Kraji Vysočina vyvíjel podíl žen na učitelském sboru vyšších odborných škol. Dlouhou dobu se – podobně jako u středních škol – pohyboval většinou pod hranicí šedesáti procent, v posledních letech se ale zvýšil nad úroveň sedmdesáti procent. Ve školním roce 2018/2019 přesahoval o 4,9 bodu celorepublikovou úroveň, v regionálním srovnání byl spolu s Moravskoslezským krajem pátý nejvyšší.

Ve školním roce 2018/2019 studovalo na veřejných i soukromých vysokých školách něco přes třináct tisíc studentů s českým státním občanstvím a s bydlištěm na území Kraje Vysočina. Též počet studentů vysokých škol odráží poslední demografický vývoj a kopíruje úbytek osob v mladších věkových skupinách. Maximální počet studentů byl na Vysočině zaznamenán v roce 2011, od té doby nepřetržitě klesá, v roce 2018 byl ve srovnání s rokem 2011 nižší o 29,6 %. Vzhledem k vývoji porodnosti v devadesátých letech je třeba předpokládat, že pokles počtu vysokoškolských studentů bude pokračovat i v nejbližších letech.

Tab 2.4 Veřejné a soukromé vysoké školy – studenti a absolventi státního občanství ČR*)

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Studenti se státním občanstvím ČR	18 780	18 152	17 515	16 393	15 268	14 457	13 802	13 224
v tom podle typu studijního programu								
bakalářský	12 220	11 735	11 272	10 215	9 408	8 752	8 371	8 071
magisterský	1 687	1 525	1 426	1 400	1 330	1 245	1 226	1 228
magisterský navazující	4 252	4 249	4 158	4 125	3 916	3 829	3 612	3 351
doktorský	901	847	856	842	794	765	701	689
v tom podle formy studia								
prezenční	14 407	14 121	13 769	12 920	12 118	11 411	10 808	10 337
distanční a kombinované	4 584	4 197	3 937	3 646	3 304	3 201	3 114	3 013
Absolventi se státním občanstvím ČR	4 416	4 724	4 653	4 526	4 166	3 977	3 625	3 504
	z toho ženy (%)							
Studentky se státním občanstvím ČR	58,0	58,6	58,6	58,2	57,8	57,9	57,9	57,8
v tom podle typu studijního programu								
bakalářský	57,5	58,6	59,2	58,3	57,8	57,5	57,5	57,0
magisterský	71,3	70,0	70,1	69,6	68,2	68,9	70,0	71,7
magisterský navazující	57,8	58,2	57,2	57,8	58,5	58,9	58,2	57,8
doktorský	41,1	40,7	41,6	41,8	40,2	40,9	42,4	41,7
v tom podle formy studia								
prezenční	57,3	57,7	58,0	57,5	57,4	57,1	57,3	57,1
distanční a kombinované	60,3	61,9	61,3	61,1	59,9	61,5	60,7	60,4
Absolventky se státním občanstvím ČR	61,7	61,9	62,2	62,3	61,4	62,5	61,9	60,9

*) s místem trvalého bydliště v kraji; ve fyzických osobách, tj. každý je uveden jen jednou, celkový počet tak nemusí souhlasit se součty za jednotlivé typy studijních programů nebo formy studia

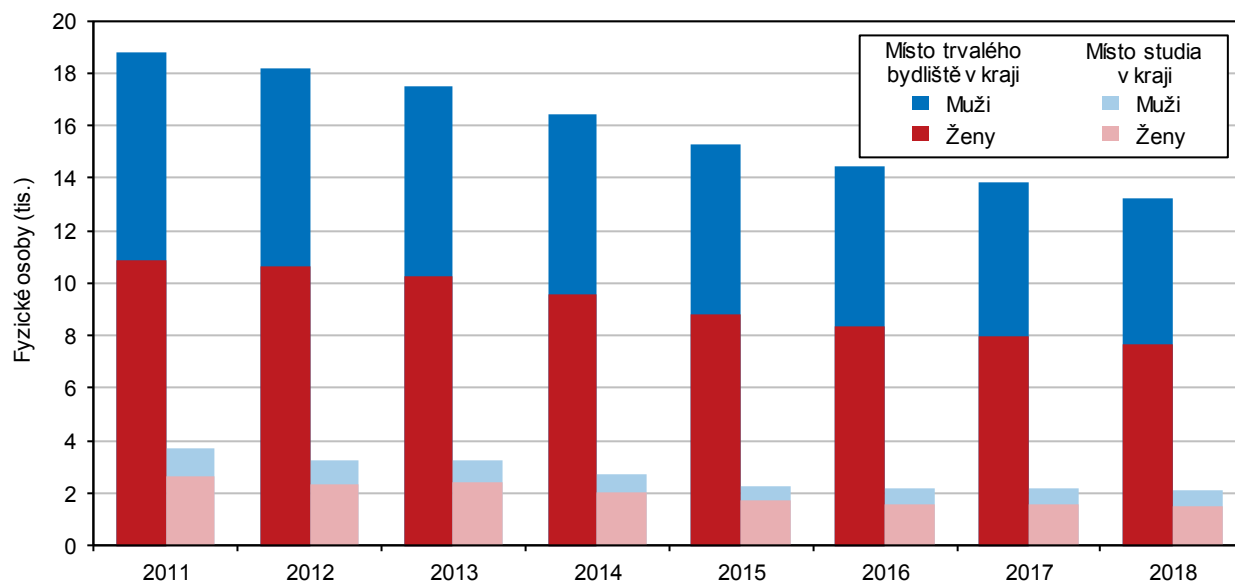
Mezi vysokoškolskými studenty z Vysočiny poměrně jasně převládají ženy, jejichž podíl od roku 2003 neklesl pod 55 procent a v posledních letech se pohybuje kolem 58 procent. Ve školním roce 2018/2019 dosáhl 57,8 % a v mezikrajském srovnání byl těsně nejvyšší. Ve srovnání s celou Českou republikou byl o 1,9 procentního bodu vyšší.

Zvláště vysoký byl podíl žen mezi studenty magisterského studia, kolem sedmdesáti procent. Méně než polovinu studentů tvořily studentky z Vysočiny pouze v doktorských studijních programech. Ženy mezi studenty s trvalým bydlištěm na území kraje převládají jak u prezenčního studia (přes 57 %), tak u distančního a kombinovaného studia (přes 60 %).

Snižuje se též počet absolventů vysokých škol s trvalým bydlištěm v Kraji Vysočina – mezi roky 2018 a 2011 jich ubylo pětina. Úbytek počtu absolventek byl ještě nepatrně vyšší (zhruba o jeden procentní bod). Ženy se na celkovém počtu absolventů vysokých škol z Vysočiny podílejí dlouhodobě více než třemi pětinami.

Graf 2.4 Studenti veřejných a soukromých vysokých škol se státním občanstvím ČR podle pohlaví – Kraj Vysočina

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Graf 2.5 Absolventi se státním občanstvím ČR veřejných a soukromých vysokých škol podle pohlaví a oborů vzdělání s trvalým bydlištěm v Kraji Vysočina v roce 2018

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

